

Get b'sha'as Milchama – R' Herzog and R' Chaim Ozer Gradzinsky
Sept. 28, 1997

1) Get When Going to War – Going on Furlough

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פא עמוד א

מתני'. המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי, כ"ש אומרים: אינה צריכה הימנו גט שני, ובה"א: צריכה הימנו גט שני. אימתי? בזמן שנתגרשה מן הנשואין. ומודים, בנתגרשה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, מפני שאין לבו גס בה. גמ'. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: מחלוקת - בשראוה שנבעלה דב"ש סברי: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וב"ה סברי: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אבל לא ראוה שנבעלה - דברי הכל אינה צריכה הימנו גט שני. תנן: ומודים, בנתגרשה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, שאין לבו גס בה; ואי בשראוה שנבעלה, מה לי מן האירוסין ומה לי מן הנשואין! אלא מתני' בשלא ראוה שנבעלה, ור' יוחנן דאמר כי האי תנא; דתנא, א"ר שמעון בן אלעזר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על שלא ראוה שנבעלה - שאינה צריכה הימנו גט שני, על מה נחלקו? על שראוה שנבעלה, שבש"א: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובה"א: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ומתני' דאוקימנא בלא ראוה שנבעלה, במאי פליגי? דאיכא עדי יחוד וליכא עדי ביאה, כ"ש סברי: לא אמרי' הן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה, וב"ה סברי: אמרינן הן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה, ומודים בנתגרשה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, דכיון דאין לבו גס בה, לא אמרינן הן הן עדי ביאה. ומי אמר ר' יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה, ואוקימנא למתניתין בשלא ראוה שנבעלה! אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן.

רמב"ם הלכות גירושין פרק ט הלכה כה

נתייחד עמה אחר שאמר להן לכתוב ולחתום וליתן לה הרי אלו לא יכתבו, וקל וחומר הדברים אם הגט שניתן לה לידה כשנתייחד עמה נפסל הגט שמא בעל קל וחומר לזה שלא נכתב, ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה אינו גט.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קמט סעיף ז

נתייחד עם אשתו אחר שאמר לכתוב ולחתום גט וליתנו לה, הרי אלו לא יכתבו, ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה, הרי זו ספק מגורשת.

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לה

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא. ב"ה, כ"ב אייר, תרצ"ט. לידיד ה' וידי"נ כל בית ישראל הגאון האמתי מאור הגולה מרנא ורבנא חיים עוזר גרודזינסקי שליט"א אחדשה"ט.

... ועתה דבר אלקים לי אל כ"ג, דבר הנוגע לכלל ישראל. הנה תסיסת מלחמה הולכת ומתחזקת בעולם, ואף שאקוה כי הקב"ה יצילנו ממהפכה כזו שעלולה ח"ו להחריב את העולם וביחוד את ישראל העשוק והשבור, אבל למיחש מיבעי, ואף דלא מקדים איניש וכו', בכ"ז יש לנו לקדם את פני הרעה עד כמה שאפשר בנוגע לעיגון בנות ישראל, ר"ל. הדבר נוגע לחייהן ממש של רבבות מבנות ישראל.

וגם יש להתבונן בזה מבחינה אחרת: ידוע לכ"ג גודל התעמולה שעוררו זה כמה שנים הסיטרא דשמאלא, והנוהים אחריהם, אם מעט ואם הרבה, הנמצאים גם בחוגים הנראים כדתיים. ועתה אם תהי' ח"ו מלחמה בעולם ותתעורר הסכנה של עיגון במדה כ"כ גדולה, תתחזק התנועה והתעמולה הנ"ל על אחת אלף ויש לחוש מאד לתוצאות.

והנה לסדר גט בכל מקרה ומקרה הוא דבר קשה מאד, וגם מה נעשה לכהנים? ומי זה יכניס ראשו לסבך של גטין על תנאי. אך הגאון ר' מלכיאל זצ"ל מלומזא בספרו שו"ת ד"מ ח"ד בסופו חתר למצוא תקנה בשעת בהלה, והמחורר שבעצותיו והצעותיו הוא, כנראה, על דרך זו: שכשיוצא הבעל למלחמה יכתבו עדים על פיו הרשאה שתוכנה הוא שהוא ממנה כל אחד מהנמצאים בעירו, (או בעיר אחרת ידועה לו שיש שם סופרים ורבנים בקיאים בטיב גטין) לכתוב גט לאשתו, וכל שנים מהנמצאים שם לחתום על הגט, וכל אחד מהנמצאים שם להיות שליח שלו לגרש את אשתו בגט זה, ושהוא נותן כח להשליח להטיל תנאי בשליחותו, ושתיכף כשיצא מעירו למלחמה יכתבו ויחתמו הגט והשליח ימסור להאשה על תנאי שלאחר כלות שתי שנים מהיום ההוא תתן האשה להרב פלוני פרוטה ושיקבלנה ברצון טוב בפני פלוני ופלוני, ואז כשיתקים התנאי תהא מגורשת מבעלה מעכשיו ואז יחול הגט למפרע יעו"ש בסוף שו"ת דברי מלכיאל חלק ד'.

ולכאורה היא עצה טובה שלאחר כלות הזמן ההוא, כשיתברר להרב שצריך לקיים התנאי כדי שיחול הגט למפרע, להתיר את האשה מכבלי העיגון או לפוטרה מחליצה, יקיים את התנאי. אבל דא עקא, כי לא הרי המלחמות בזמננו כהמלחמה שהיתה בימיו ז"ל, היינו מלחמת רוסיה ויפן, שאז כיוון שיצא הבעל למלחמה אם נשאר בחיים לא היה חוזר לביתו עד לאחר עבור המלחמה, אבל בימינו, וכפי הידוע לי מהנסיון מאנגליא וצרפת במלחמה הגדולה, שעדיין לא פלטינו מינה, היתה הממשלה נותנת רשות כפעם בפעם לאנשי המלחמה לחזור לביתם על איזה זמן, ואנו נאחזים בסבך גדול.

(א) הן אמת שלדעת הטור בנותן גט על תנאי ועדיין לא נתקיים התנאי ליכא למיחש שמא בעל לשם קידושין, אבל הרי כתב הב"י דבתנאי דמעכשיו יש חשש זה, וחוף מזה דברי הטור צע"ג, וגם הרמב"ם אינו פוסק כך אלא דאסורה להתייחד ואם נתייחדה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת שמא נתכוין לקדשה.

ואפילו אם לא נחוש שמא קידשה ולא נחוש ג"כ שמא ביטל את הגט, (שאפילו לדעת הפוסקים דיכול לבטל הגט אף בתנאי דמעכשיו, הרי כאן אין בידו לבטלו והדבר תלוי ביד השליח וגם אין בידו לבטל את השליחות שכבר יצא הדבר מתחת ידו), מכ"מ הרי אם יתקיים התנאי ויחול הגט למפרע נמצא שבעל בעילת זנות. וגם איך נתיר לו לכתחילה להתייחד עם ספק פנויה, ואפילו אם נאמר שאין חשש של בעילת זנות, כיון שמייוחדת לו לבדו (וכמו שאמר הרד"ך בענין קידושי תנאי להצילה מעיגון של חליצה) ואף אין חשש מצד הולד אם תתעבר ויהי' נולד מן הפנויה, דזה אינו אלא למנוע לעז אבל כאן ממ"נ אם לא יתקיים התנאי אין כאן חשש ואם יתקיים יהי' באמת נולד מן הפנויה, מכ"מ ניקל אנן ונתקן באופן שאנו יודעים שיתייחד עמה, ואפשר שיוולד בן מן הפנויה.

(ב) ועוד דמה נעשה בכהן? ואף דבכהן אין לחוש שמא יקדשה בביאה (וכתשובת הגרעק"א) אבל הרי יש לנו לחוש שתהי' ביאת איסור כשיתקיים התנאי ויחול הגט למפרע.

ומיהו לענין החשש של ביטול הגט י"ל דאף אם היה מקום לחשש זה הוא רק בגיטי דעלמא, אבל כאן כיון שהוא על דעת כך שיבוא בינתיים ויתייחד עמה, אין היחוד ולא הביאה יסוד לחשוש לביטול הגט, והוה כאומר כתוב גט לארוסתי לכשאכניסנה אגרש בו דאין חוששין שביטל הגט שהרי על דעת כך כתב שיתייחד עמה קודם שיגרש, (אך מהתוספות יבמות ג"ב מבואר שזה אינו ויש לעורר בזה).

ואולם נראה לכאורה עצה שכשהבעל הוא כהן, **יוסיף השליח עוד תנאי, שבאם יבוא הבעל בתוך הזמן השליחות בטלה, וכל פעם שיבוא הבעל יודיעו לו שנתבטל הגט, וכשיצא שוב לשדה המלחמה יעשו שנית ההרשאה כנ"ל**, והשליח יתנה גם בתוספת התנאי שהוא שאם יבוא במשך שתי שנים מהיום שהוא יתבטל הגט, ובפעם האחרונה אזי לאחר עבור שתי השנים ויתברר להרב שהוא מקום עיגון יקיים את התנאי ויחול הגט למפרע, ונמצא שלא בעל הבעל בעילת איסור כלל בשום פעם שבא לביתו. אולם לאחר שחזרתי על כל הצדדים לא מצאתי עדיין דרך סלולה, וגם בעצת הגאון דברי מלכיאל ז"ל כשהיא לעצמה ג"כ יש מה לעורר עוד, ובבקשה מכ"ג לעיין בזה ולהודיעני דעתו הגדולה ועצתו הטובה. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו בתורתו נפלאות. ידי"ע המברכו באורך ימים ושנים בריות גופא וכט"ס ושיוכה לראות בנחמה יצחק אייזיק הלוי הרצוג.

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לו

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא **תשובת הגאון ר' חיים עוזר גראדזענסקי זצ"ל**. חיים עוזר גראדזענסקי ווילנא ב"ה, יום ד' ג' כסלו ת"ש. הוד כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם בתורתו ויראתו הקודמת לחכמתו כש"ת מו"ה יצחק הלוי הרצוג שליט"א אחדשה"ט.

על התלגרמה של רומעכ"ת מתל אביב בדבר הישיבות השבתי בטלגר' בקצרה.

והנה פה התכנסו כל הישיבות מגלילות הקרעסין, ישיבות מיר, קאמעניץ, ראדין, ברנוביץ, קלעצק, לאמזא, סלאנים, ביליסטאק, פינסק, מזריטש ועוד. הישיבות לא יכלו להחזיק מעמד במקומם גדולים מפני טעמים רוחניים וגשמיים, וכאשר נספחה ווילנא למדינת ליטא התכנסו כלם בקרן זוית זו ד' אמות של הלכה לפי שעה. כמובן קשה מאד להחזיקם כי בני עירנו נתרששו מאד לרגל החליפות והתמורות והמהפכות וביחוד אחרי שנפסלה כמעט המטבע היוצאת של הזהובים הפול. ישיבת מיר נכונה אם יהי' באפשרי להעתיק מקומה לארה"ק וכן ישיבת קאמינעץ עם הר"מ הגאון הצדיק ר' ברוך דובער לייבאוויץ שליט"א רוצים ג"כ לנסוע לארה"ק... אבקש בזה את ידידי רומעכ"ת להודיעני אם באפשרו להשתדל עבור הפליטים בני הישיבות של מיר וקאמינעץ וכן עבור איזה רבנים יחידים לתת להם רשיון כניסה... העבודה רבה כעת להחזיק את הישיבות והרבנים גדולי התורה והיראה המתגוררים פה. ובקושי גדול עלתה לנו להחזיק מעמד עד עתה, אך העיקר נקוה לעזרה מעבר הים...

מראש נבא הדר"ג ע"ד המלחמה בשלהי הקיץ. **ע"ד הגיטין אם כי דברי מעכ"ת נכונים אבל אנו החלטנו פה לסדר גיטין על תנאי כפי מה שהי' נהוג מקודם ואם יבוא יסדר פעם שני לפני יציאתו. אבל אצלינו לא הרשה הרשות לפרסם הדבר. בכל זה מצאנו עצה לפרסום, אבל נמנעו לבוא רק יחידים.** והנני חותם בברכה מרובה לכת"ר ולכל הנלווים אליו ולמר חותנו הגאון שליט"א ידידו מוקירו ומברכו הדוש"ת חיים עוזר גראדזענסקי

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לו

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא הצעות לדיון הרבנים הגאונים חברי מועצת הרבנות הראשית לארץ - ישראל א. ב"ה עש"ק תבוא, תרצ"ט אמנם תקותנו ותפלתנו לאדון השלום היא שהסכנה של מלחמה עולמית מהרה תחלוף בכל זאת חוב קדוש מוטל על רבני ישראל הי"ו לקדם את פני הרעה, עד כמה שאפשר, בנוגע לעיגונן של בנות ישראל במקרה של מלחמה. והנה כבר בשנת תרס"ד כשפרצה מלחמה בין רוסיה ויפן התעורר הגאון ר' מלכיאל צבי הלוי אב"ד דלאמזא זצ"ל לתקנת בנות ישראל שבעליהן יוצאים למלחמה שלא ד' לתקנת בנות ישראל שבעליהן יוצאים למלחמה שלא ד' לתקנת בנות ישראל שבעליהן יוצאים למלחמה ליד עיגון; וז"ל: באשר כעת היא שעת מלחמה, והרבה מאחב"י יוצאים פתאום למלחמה וחפצים לגרש נשותיהם לחלוץ, ובכ"ז חפצים שכאשר ישוּבו ממלחמה נשותיהם לחלוץ, ובכ"ז חפצים שכאשר ישוּבו ממלחמה ידורו עם נשותיהם כבתחילה, וגם כי יש בהם כהנים ואם יגרשום לא יוכלו אח"כ לשוב לקחתם וכו' (הקדמת הגאון ז"ל לקונטרס ההוא) והנה מה שסידר ותיקן הגאון ר"מ הלוי ז"ל יפה סידר ויפה תיקן, אלא שעדיין יש מקום לתיקון נוסף בשום לב לכל האפשרות עיגון. הנני מציע כדלקמן:

(א) מכל עיר בכל תפוצות ישראל שיש בה מורי הוראה בקיאים בטיב גיטין ימסרו הוראות כדלקמן למשמישים בקודש שהם בני תורה ויראה שבכל אתר ואתר, ויצוו עליהם להכריז ולפרסם שכל נשוי הנקרא לצבא מחוייב לפנות אליהם במוקדם האפשרי.
 (ב) תכן ההוראות יהא כדלקמן: **כל נשוי הנקרא לצבא יבוא לפני הרבנים, או לפני המשמישים בקודש, ויאמר לפני עדים כשרים אני פב"פ העומד היום... כאן ב... ממנה את כל הנמצאים בעיר הזאת** +ואם אין שם מי שיודע לכתוב לסדר גט יאמר הנמצאים בעיר פלונית הסמוכה כשיש שם סופר ומורה הוראה בקי בטיב גיטין+: **שכל אחד מהם יכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ, וכל שנים מהם יחתמו את הגט לגרש בו את אשתי, וכל אחד מהם יתן את הגט לאשתי פב"פ, ורשות ביד השליח שיתן לה את הגט להטיל תנאי בשליחותו.**

לאחרי האמירה הלזו יכתבו העדים ויחתמו הרשאה בנוסח זה: בפנינו עדים ח"מ ביום... חדש... שנה... לבריאת העולם למנין שאנו מונים כאן ב... מתא דיתבא... אמר הבעל פב"פ אני ממנה את כל הנמצאים בעיר הזאת +או בעיר פלונית כנ"ל בהג"ה א'+ שכל אחד מהם יכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ, וכל שנים מהם יחתמו גט לאשתי פב"פ, וכל אחד מהם יתן הגט לאשתי פב"פ, והשליח שיתן לה הגט הרשות בידו להטיל תנאי בשליחותו. ובפנינו קיבל עליו הבעל בהרשאה ובשבעות התורה שלא לבטל לא את הגט ולא את השליחות, ומה ששמענו וראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו והכל שריר וקיים.

לאחר המעשים הללו ישבו בית דין (במקום שיש בית דין, ואם אין שם בית דין ימציאו המשמישים בקודש הנ"ל את ההרשאה הנ"ל מקוימת כדין אל הבי"ד שבעיר הסמוכה) והבי"ד ימחרו לסדר את כתיבת הגט וחתמתו ויעמידו שליח עפ"י ההרשאה הנ"ל. וקודם נתינת הגט ליד האשה ילמדו לשליח להתנות בשעת נתינת הגט כך: (בלשון המובנת להאשה) הרי זה גיטך והתקבלי גיטך זה ששלח לך בעלך פב"פ ובו תהיי מגורשת ממנו מעכשיו והרי את מותרת לכל אדם **על מנת שאם לא יתראה לפניך בעלך מהיום עד כלות שנה אחרי גמר המלחמה, והיינו עד כלות שנה מהיום שלפי דעת בית דין פלוני כבר נגמרה המלחמה, ואת תהיי נאמנת לאמר שלא התראה לפניך, ועל מנת שאם במשך השנה ההיא תתני לי סך... +הסך יכול להיות פרוטה, אבל יותר טוב שיהא איזה סך חשוב כגון חצי לירא בא"י וכדומה בשאר הארצות כדי שלא יהא נראה משונה בעיני הבריות וד"ל** + בפני פלוני ופלוני ואני אקבלנו ברצון ממך בפניהם אזי יהא גט מעכשיו, ואם יתראה בעלך פב"פ לפניך מהיום עד כלות שנה אחרי עבור המלחמה וכן"ל, או אפילו אם לא יתראה לפניך במשך אותו הזמן, אלא שלא תתני לי הסך הנ"ל בפני פלוני ופלוני באופן שאני אקבלנו ברצון ממך בפניהם במשך שנה אחרי עבור המלחמה, כמפורש לעיל, אזי תבטל נתינתו כעת לשם גירושין רק יהא גט זה פקדון בידך ותחזירו לי אז לידי או ליד בית דין הנ"ל.

במקרה שהבעל יתראה לפני אשתו כשיבוא לימי חופש יתבטל הגט תיכף, ואז צריכים לחזור ולעשות ככל הסדר הנ"ל, וכן בכל פעם ופעם, ואת זה צריך לפרסם ולהודיע לבעל בפעם הראשונה, ואם אחרי כלות המלחמה לא נתברר שמת הבעל, וגם לא נשמע ממנו, אזי במשך השנה כשישפטו הרבנים בדעתם שרחוק שישוּב עוד, אף שאין היסודות מצד ההלכה מספיקים להתיירה, או שיודע שמת ותהא מעוגנת משום חליצה, יסדרו הרבנים את קיום התנאי של נתינת המעות הנ"ל מהאשה לשליח ונמצא שהגט חל למפרע והיא ניתרת לעלמא.

יש לי להוסיף עוד הערות מבארות, אבל לעת עתה די בעיקרים הללו וכשתקבל הצעה זו אזי אבאר הדבר בס"ד במלואם. בתפלה לצור ישראל וגואלו לרחם על עמו על ארצו ועל העולם כולו הנני הכו"ח היום ט"ז אלול תרצ"ט פעה"ק ירושלם ת"ו. יצחק אייזיק הלוי הרצוג הרב הראשי לא"י

ב. תוספת להצעת מיום ט"ז אלול, תרצ"ט הנקודות העיקריות של הצעתי (בעקבות הגאון רמ"צ הלוי מלומזא זצ"ל) הן: (א) מינוי סופר, עדים, ושליח בכתב, כבר נתקבל היתר זה בשעה"ד גדול, ואין לך שעת הדחק גדול מזה. אם באנו להצריך אמירה ממש וכו' אין אנו מספיקין בשעת חירום. כמו כן אין אנו מספיקין לפרש את שמות הנ"ל אפילו בכתב במצב שכזה.
 (ב) כדי להנצל מתנאי קודם עשיית הגט, הבעל אינו מתנה שום תנאי, אלא שנותן כח להשליח להטיל תנאי בשליחותו, והשליח מטיל התנאי בשעת נתינת הגט, כמפורש בהצעתי התנאי איננו שבאם לא יהא כך וכך הוא מבטל את שליחותו, אלא שאם לא יהא כך וכך אזי תהא הנתינה שלא לשם גירושין אלא לשם פיקדון בעלמא יעוי' בדברי מלכיאל חלק ד' סי' קנ"ו בשולי הקונטרס.
 (ג) לא כהמלחמות לפני המלחמות היום, כי בימינו החיילים מקבלים רשות כפעם בפעם לשוב לביתם למשך שבוע ופעמים יותר את הגט ודאי צריך לסדר תיכף כשיוצא למערכות המלחמה כשאין בנים לזוג ויש חשש של עיגון מחמת זיקה ליבם, ואפילו אם אין חשש כזה, אין להשהות ענין שכזה.

ועתה הנה אמנם בשכבר ניתן הגט על תנאי רק מצד השליח, שוב אין ביד הבעל לבטל לכל הדיעות אפילו בתנאי דמעכשיו, ואין חשש כשהחזר לביתו באמצע המלחמה שמה פייס אבל יש חשש של קידושין, כהא דגיטין ע"ג וכו' וכו'. ואף אם לא נחוש לכך יש חשש פנויה, אם יחול הגט למפרע, ומשנתנו היא לא תתיחד עמו וכו', ועוד מה נעשה לכהן, שעכ"פ אף אם לא יבעול לשם קידושין (והערת הגרעק"א ז"ל ידועה) איסור תורה יש כאן אפילו לדעת הרמב"ם, ואיך ניקום אנו ונתקן תקנה כזו המלאה קלקולים? על כרחנו שהתנאי יהא שבאופן שאם יתראה לפניו במשך ימי המלחמה, נתינת הגט בטלה למפרע, ואין כאן גירושין כלל, ויהא מוזהר ועומד שבכל פעם צריך לחזור ולעשות כסדר ההוא המפורש בהצעה.

(ד) ועתה נחזי אנו היכי נעביד. נתקן שיהא התנאי על מנת שאם לא יתראה לפניו מכאן ועד מספר שנים קצוב (אמור: שנתים) יהא גט מעכשיו, מי יודע עד כמה תמשך המלחמה, אפשר יותר משנתים, ונמצא הגט מתקיים מאליהם! לאחר שנתים! ואף אם לא נשבע הבעל שלא לבטל ג"כ לא יוכל לבטל (כדלעיל תחילת אות ג). ואם הבעל כהן, מה נעשה אז? ואף אם איננו כהן גם כן אפשר שיסובך הענין ע"י כך.

ואם יהא התנאי עד אחרי סוף המלחמה, אפשר לצייר מציאות כזאת, שהמלחמה כבר עברה, והבעל תפוס במרחקים, וא"א לו עדיין לשוב וא"א גם כן להאשה לבוא אליו.

מכל הלין טעמי המובחר שבדרכים לע"ד הוא לתלות הדבר בבית דין, דהיינו שהשליח יעמיד הבי"ד (והם בודאי ישגוהו על זה להעמיד אדם כשר וישר שיעשה הכל על פיהם), ונמצא שכשביית דין רואים שהמצב הוא כך שראוי לעשות שיתקיים הגט למפרע יעשו כך כפי התנאי השני, היינו שתתן האשה לשליח סך ידוע והוא יקבל ממנה ברצון ובפני בית דין, והיינו אם תעבור שנה אחרי כלות המלחמה, לפי דעת בית דין פלוני (כדי שלא תפול מחלוקת בזה מה נקרא כלות המלחמה) ולא נשמע כלל מהבעל, או שאין יסודות מספיקים להתיר את האשה עפ"י דין תוה"ק אף שהדעת נותנת שכבר מת, או שנתברר שנהרג והיא מעוגנת משום חליצה וכו', הכל כפי שודא ידיהו לאחרי העיון והחקירה הראויים, יסדרו הבי"ד שיקיים התנאי הנ"ל ויחול הגט למפרע. בתפלה לצור ישראל וגואלו להשבית מלחמות למחר ישועה ולהחיש גאולה, היום י"ט אלול תרצ"ט, פעה"ק ירושלם ת"ו. יצחק אייזיק הלוי הרצוג הרב הראשי לא"י החופעיה"ק ת"ו.

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לח

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא להערות חבירי הרב הגאון הגדול רב"צ עוזיאל שליט"א על הצעתי לתקנת עגונות (א) הצעת חבירי היא שהבעל ימנה את השליח על תנאי למסור את הגט ליד האשה על מנת שאם לא אחזור מהמלחמה שנה אחת אחרי חתימת השלום ושחרור שבויי המלחמה ואפילו באונס יהא גט.

תשובתי לזה: נניח שהחזרה באמצע המלחמה כשהיא לעצמה אינה מבטלת את הגט (מכיון שהתנאי הוא כנ"ל) אבל הרי זהו גט על תנאי! ומה נעשה למשנתנו לא תתיחד עמו וכו'? וכך מפורש ברמב"ם ז"ל כל המגרש על תנאי בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם יהי' הרי זה לא יתיחד עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי וכו'.

ומה שיש לעורר על זה מדעת הטור בסי' קמ"ח, כבר כתב הבי"ד ז"ל שבתנאי דמעכשיו יש חשש קידושין גם להטור ז"ל, ולדעת בעל העיטור ז"ל יש לבעל כח אף בתנאי דמעכשיו לבטל את הגט כל זמן שלא נתקיים התנאי.

ובשלמא לפי הצעתי הרי הבעל אין הוא מטיל שום תנאי, אלא השליח מתנה תנאי של עצמו, ובאופן זה בודאי אין הבעל יכול לבטל את הגט, אבל לפי הצעת חבירי שליט"א הרי יש לבעל כח לפי"ז לבטל את הגט, ויש לחוש לזה כשמתיחד עמה ובעולה (ועיין בחידושי הרשב"א ריש פ"י המביא בתרא וסוף פ' מי שאחזו וכו').

ואפילו תימא דאין לחוש לזה מאחר שנשבע שלא לבטל את הגט, מכ"מ יש לחוש לקידושין כדי שלא לבעול בעילת זנות, שיחוש שמא יתקיים התנאי ויחול הגט למפרע.

ואפילו אם נאמר דמסתמא לא יחוש לכך, ויחשוב שרחוק הדבר שלא ישוב וכו', ואף אם נמצא עוד סברות לאמר שבמצב כזה לא יחוש לספק בעילת זנות, ואין כאן חשש קידושין, וחשש גיטה קודם לבנה ג"כ לא שייך בתנאי דמעכשיו, אבל על כל פנים, יש כאן חשש ביאת פנויה שמא יתקיים הגט למפרע, ואיך נתקן לכתחילה באופן שנגרום לביאת פנויה וגם ללידת בנים מפנויה? ואם כי מצינו שתיקנו האחרונים ז"ל מה שתיקנו בענין מי שיש לו אח מומר, ולא חששו שאם יתבטלו הקידושין למפרע נמצא שכל ביאותיו היו שלא בחופה וקידושין הבו דלא ליסוף עלה ועוד דמה נעשה בכהן שאם יחול הגט למפרע הרי עשה איסור דאורייתא שלוקין עליו לדעת רוב הפוסקים וכו'.

ואין לסמוך על זה שרוב היוצאים למלחמה חוזרים, ומסתמא יתבטל הגט למפרע, דרוב חולים ג"כ לחיים, ואעפ"י כ פסקינן שלא תתיחד עמו וכו'.

ואיני רואה איך אנו יכולים לתקן לכתחילה תקנה שיש בה חששות של קלקולים כאלה, ושהיא נגד פשטות המשנה.

והתוס' דשבת נ"ו ודגיטין ע"ג וכו' לא שייך לכאן כלל, דודאי התוס' מודים שבתנאי כזה (אם לא יחזור בסוף המלחמה) אם חזר באמצע המלחמה אסור לו להתיחד עמה ומה שקשה בעצם הענין של אוריה אין כאן מקומו.

וע"כ ההכרח הוא שהתנאי יהי' שכל זמן שיבוא יתבטל הגט למפרע, ויצטרך לעשות הכל מחדש, ואז מותר לו להתיחד עמה בלי שום פקפוק וזוהי הצעתי. להזהיר שלא יתיחד עמה זה יהי' פשוטו כמשמעו חוכא ואיטלולא ואף אחד מרבבה לא ישמע לנו. ולתקן שהתנאי יהי' שהגט יחול אחרי סוף המלחמה, הרי לא תיקנתם כלום לזקוקות ליבום ועוד דיש כאן הריעותא של גט ישן, וגם החשש של ביטול הגט, דהא הוא אינו מגרש אח"כ בעצמו אלא שהגט חל ממילא וד"ל.

(ב) ועתה לענין החששא שמעכ"ת חושש שהאשה תכחש לנו ותאמר שלא התראה לפניך, והוא באמת כן התראה לפניך הנה מפורש ברמב"ם פ"ט מגירושין הלכה י"א שאין חוששין שמא בסתר בא ואף דיש חולקים עליו (ונפסק בשו"ע שראוי לחוש לדבריהם לכתחילה) הנה בשעה"ד גדול כזה אין לחוש. וביותר שהוא מילתא דעבידא לאיגלווי ויכולים לברר זה, לפי שבערכי של הצבא רשום כל פעם שניתנה רשות לחייל לשוב לביתו במשך ימי המלחמה, ואין לדעת חששא מצד זה.

וחוץ מזה, הרי אני הוספתי בהצעתי שהאשה תהא נאמנת לאמר שלא בא, ובזה הלא הכל מודים, ואפילו אם באמת בא כאילו לא בא כל זמן שהיא אומרת שלא בא ויעוי' תוס' גיטין י"ח ושו"ת ריב"ש שני"ח וכו' וכו'.

(ג) בענין התנאי. הנה אני הלכתי בעקבות הגאון רמ"ץ הלוי זצ"ל בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' סי' קנ"ו כדי להמנע מתנאי קודם כתיבת הגט.

ומאי דפשוט למעכ"ת נ"י שאין כאן בית מיחוש משום שהתנאי נוגע רק לנתינת הגט ע"י השליח, הנה גם אני סובר כן, ולא עוד אלא שרוב הראשונים ז"ל מכשירים בתנאי על פה אפילו קודם כתיבת התורה ולהרבה פוסקים ז"ל אפילו נכתב בגט כשר אם נתקיים התנאי, ומכ"מ לא מלאני לבי לכתחילה שלא לחוש לפקפוקיו של מהרי"ט כנגד מהריב"ל ז"ל, מאחר שהגאון המחבר דברי

מלכיאל ז"ל שהיה מפורסם לאחד מגדולי ההוראה וחכמי הדור היו סומכין עליו כעל עמוד ברזל ואעפ"כ ביקש לו עצה זו להמלט מאותו החשש, ובפרט שמהר"י בן לב ז"ל בעצמו לא התיר אלא באופן שהסופר והעדים לא ידעו מזה כלום, ואיך נוכל לצאת ידי דרישתו זאת, והרי בנדון דידן הסופר והעדים צריכים לראות כתב יד הבעל המקויים, ונצטרך אם כן לעשות שתי הרשאות, אחת בשביל הסופר והעדים ואחת בשביל השליח וזה יכביד על הענין מאד והנה אני השמטתי הרבה דברים מהנוסחא הרגילה של ההרשאות והסתפקתי בנוסחא קצרה בתכלית והכל משום בהילות המצב ואיך נתקן שיעשו שתי הרשאות לסבך את הדבר? ואמנם בכל זאת דעתי הדלה שאפשר להקל בזה ולתקן שהבעל יתנה על השליחות מפני הטעם המעשי שהעיר מעכ"ת והיינו כדי שידע הבעל שנעשה הדבר על תנאי וידע ויבין שכשהוא חוזר באמצע המלחמה כל הענין מתבטל וצריך לעשותו מחדש, שתהא הנוסחא שהשליח יתן לה על מנת שאם לא אבא מיום צאתי למלחמה עד עבור שנה אחרי חתימת השלום יהא גט ואם בתוך הזמן ההוא כל אימת שאבוא לא יהא גט ושתהא האשה נאמנת לאמר שלא באתי. [ואולי לא באתי עדיף מאם לא אתראה לפניך. ויש עדיין לדון בפרט זה של הלשון.]

ואולם בכדי למנוע האפשרות שאחרי הזמן הנ"ל יהי הבעל במרחקים ויתחיל להסתדר שם ובדעתו לשוב אחרי עוד שנה או שנתים ועפ"י התנאי הנ"ל תתגרש אשתו ממנו ואין לאל ידינו להושיע, הצעתי את התנאי השני הנוסף שיתן לבית דין היכולת לקיים את הגט למפרע כשימצא שראוי לעשות כך, ואם לאו יעכב את ההוצאה לפועל של תנאי זה של קבלת הכסף עד זמן ידוע לפי מצב הענין.

אם לפי השקפתכם זהו דבר מסובך ואין דעתכם נוחה להכניס תנאי כזה, הנה התקנה תועיל הרבה למנוע עגונות אף בלי תנאי זה אלא שרצוני למנוע אפשרויות מעציבות כנ"ל, שכפי שאני זוכר מהמלחמה שעברה התרחשו בעולם. ועדיין נדון בזה בס"ד.
(ד) יש עוד תועלת בהוספת התנאי הנ"ל של קבלת הכסף וכדומה, שאם יתברר שמת הבעל הרי גם כן יחול הגט למפרע (כמו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש), ובאשה שיש לבעלה בנים הרי במקרה זו היא נפסלת לכהונה ללא תועלת לעצמה, מה שאין כן עפ"י הצעתי, שאז אם יתברר שמת הבעל והאשה איננה זקוקה ליבום לא יקיים השליח את התנאי השני עד עבור הזמן הקבוע לקיום תנאי זה ותהא מותרת לכהונה, ואף קודם לזמן הזה, שאין לחוש בתנאי דקום ועשה שהשליח של בית דין יקלקלה. ואולם בלי תנאי זה נצטרך להוסיף לתנאי של אם לא יבוא וכו' ולא יתברר שמת וכו', והיינו באשה שיש לבעלה זרע. כ"א אלול, תרצ"ט ירושלם עיה"ק ת"ו. יצחק אייזיק הלוי הרצוג